

Rights of Employees
 Charles Friedman
 Yeshivat Chovevei Torah
 Civil Date: Friday, October 26, 2007
 Hebrew Date: Yom Shishi, 14 Cheshvan, 5768

(1) דברים פרק כד פסוק יד

לא תעשק שכיר עני ואביון מאחיק או מגרך אשר בארצך בשעריך:

ויקרא פרק כה פסוק לט

וכי ימוך אחיק עמך ונמכר לך לא תעבד בו עבדת עבד

(2) ספרא בהר פרשה ו

פרשה ו (א) כי עבדי הם, שטרי קדם עליהם ראשון, אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים על תניי שלא ימכרו ממכרת עבד, דבר אחר לא ימכרו ממכרת עבד שלא יעמידנו בסמטא ויעמידם על אבן המקח. (ב) לא תרדה בו בפרך, שלא תאמר בו החם את הכוס הזה והוא אינו צריך, הצין לי את הכוס והוא אינו צריך, עדור תחת הגפן עד שאבוא שמא תאמר לצורך עצמי אני עושה, והרי הדבר מסור ללב שנא' ויראת מאלהיך הא כל דבר שהוא מסור ללב נאמר בו ויראת מאלהיך. (ג) שמא תאמרו הואיל ואסרת לנו את כל אילו במה נשתמש ת"ל ועבדך ואמתך אשר יהיו לך מאת הגוים מה ת"ל מנין אתה אומר ישראל שבא על שפחתו וילדה ממנו בן מותר אתה לשעבדו עבד, ת"ל אשר יהיו לך מאת הגוים אשר סביבותיכם ע"א ולא מן הכנענים שבארץ, מהם תקנו בניהם ובנותיהם הם עצמן מנין ת"ל מהם תקנו עבד ואמה, הקיש עבד לאמה מה אמה אין לה קידושים אף עבד אין לו קידושים

But what about Gentiles?

(3) תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ה עמוד ב

רב הונא תקיפו ליה ארבע מאה דני דחמרא, על לגביה רב יהודה אחזה דרב סלא חסידא ורבנן, ואמרי לה: רב אדא בר אהבה ורבנן, ואמרו ליה: לעיין מר במיליה. אמר להו: ומי חשידנא בעינייכו? אמרו ליה: מי חשיד קודשא בריך הוא דעביד דינא בלא דינא? אמר להו: אי איכא מאן דשמיע עלי מלתא - לימא. אמרו ליה: הכי שמיע לן דלא יהיב מר שבישא לאריסיה. אמר להו: מי קא שביק לי מידי מיניה? הא קא גניב ליה כוליה! אמרו ליה: היינו דאמרי אינשי: בתר גנבא גנוב, וטעמא טעים. אמר להו: קבילנא עלי דיהיבנא ליה. איכא דאמרי: הדר חלא והוה חמרא; ואיכא דאמרי: אייקר חלא ואיזדבן בדמי דחמרא.

(4) משנה תורה - ספר משפטים - הלכות שכירות פרק יב

א הפועלין שהן עושין בדבר שגידוליו מן הארץ, ועדיין לא נגמרה מלאכתו, בין בתלוש בין במחובר, ויהיו מעשיהן הן גמירת המלאכה-הרי על בעל הבית מצוה

שיניח אותן לאכול ממה שהן עושין בו, שנאמר 'כי תבוא בכרם ריעך ... כי תבוא בקמת ריעך' . דברים כג, כה-כו.

כה־בִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאַסַּע עֲנָבִים כְּנִפְשֶׁךָ שְׁבַעֲךָ וְאַל-
כְּלִיָּךְ, לֹא תִתֵּן. {ס}

כִּוְבִי תָבֹא בְּקִמַּת רֵעֶךָ וְקִטְפֹת מְלִילֹת בְּיָדְךָ וְחָרַמְשׁ לֹא
תִנְיֶיךָ, עַל קִמַּת רֵעֶךָ. {ס}

מפי השמועה למדו, שאין הכתוב מדבר אלא בשכיר; וכי אילו לא שכרו, מי התיר לו שיבוא בכרם ריעהו או בקמה שלו, שלא מדעתו: אלא כך הוא אומר, כי תבוא ברשות בעלים לעבודה, תאכל.

5) פרק יג Responsibility of the employee to employer

ט) אבל אין הפועל רשאי לעשות מלאכתו בלילה, ולהשכיר עצמו ביום, או לדוש בפרתו ערבית, ולהשכירה שחרית; ולא יהיה מרעיב ומסגף עצמו, ומאכיל מזונותיו לבניו, מפני גזל מלאכתו של בעל הבית, שהרי ייכשל כוחו ותחלש דעתו ולא יעשה מלאכה בכוח
No moonlighting, 2 or 3 jobs--- May necessitate Living Wage

6) תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף פג עמוד א A Psak Din Lifnim Mshurat

רבה בר בר חנן תברו ליה הנהו שקולאי חביתא דחמרא. שקל לגלימייהו, אתו אמרו לרב. אמר ליה: הב להו גלימייהו. - אמר ליה: דינא הכי? - אמר ליה: אין, +משלי ב'+ למען תלך בדרך טובים. יהיב להו גלימייהו. אמרו ליה: עניי אנן, וטרחינן כולה יומא, וכפינן, ולית לן מידי. אמר ליה: זיל הב אגרייהו. - אמר ליה: דינא הכי? - אמר ליה: אין, +משלי ב'+ [למען תלך בדרך טובים] וארחות צדיקים תשמר.

The Right to Organize

7) שולחן ערוך חושן משפט סימן רלא סעיף כח

רשאים בעלי אומנות (לעשות תקנות בענין מלאכתם כגון) (טור) לפסוק ביניהם שלא יעשה אחד ביום שיעשה חבריו וכיוצא בזה, וכל מי שיעבור על התנאי יענישו אותו כך וכך. הגה: והא דבני אומנות יכולים לתקן ביניהם תקנות היינו כולם ביחד, אבל שנים וג' מהם לא מהני (ב"י בשם הר"ן והמגיד פי"ד). בד"א, במדינה שאין בה חכם חשוב ממונה על הציבור. אבל אם ישנו, אין התנאי שלהם (או של בני העיר) (טור) מועיל כלום, ואין יכולים לענוש ולהפסיד למי שלא קיים התנאי, אלא אם כן עשו מדעת החכם. הגה: מיהו אם ליכא הפסד לאחריני יכולין לתקן ביניהם מה שירצו (בית יוסף בשם הר"ן).

8) שו"ת אגרות משה חושן משפט ח"א סימן נח

בענין אגודת הפועלים שקורין יוניאן כ"ח אייר תשי"א. מע"כ ידידי הרב הגאון מהר"ר שמואל טובי' שטערן שליט"א.

הנה בדבר עצם אגודת הפועלים שקורין יוניאנס שעושין ביניהן תקנות וקביעות השכר ושלא יוכלו הבעלים לסלקם ושמעושי לעזור זה את זה בשביתות וכדומה מדברים שהוא לתועלתם, איני רואה בזה שום חשש איסור דהא אדרבה יותר מזה חזינן שרשאין גם להתנות שיקנסו אף שהוא נגד הדין בב"ב דף ז' שרשאין להסיע על קיצתן ואף להזיקו כגון לקרוע למשכיה אך בזה בעינן היכא דאיכא אדם חשוב הסכם האדם חשוב אבל בדברים שאינם נגד הדין כגון לקבוע השכר ושיעזרו זא"ז א"צ כלל הסכם החכם דהוא ככל עניני משא ומתן ושותפות בעלמא

9) שו"ת ציץ אליעזר חלק ב סימן כג STRIKE

שאלתכם: המותר להשתמש באמצעי של שביתה כדי להכריח את נותן העבודה לקיים תנאי העבודה שנעשו כבר למנהג המדינה אצל רוב נותני העבודה, כמו שמונה שעות עבודה מבלי שהפועל יהיה מחויב להזמין את נותן העבודה לדין תורה או לבוררות, והפועל רשאי לראות תביעתו זו והגנתו עליה ע"י אמצעי השביתה כעושה דין לעצמו בדבר הבטוח בהחלט בצדקתו.....

(ב) הן אמנם שהרי"ף והרמב"ם (פ"ט מה' שכירות ה"א) השמיטו לגמרי כל המימרא של ר"ל בב"מ שם, שאומר פועל בכניסתו משלו וכו', ולא הזכירו גם שתנאי מפורש בשעת השכירות מהני, וכן לא האיבעית אימא בגמ' שאם אמר לפועלים אגריתו כפועל דאורייתא שמועיל אפ' במקום מנהג, אלא פוסקים בסתמא שהשוכר את הפועלים ואמר להם להשכים ולהעריב מקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב אינו יכול לכופן, עיין שם במל"מ, ויש מקום לומר שס"ל שלא מועיל אפ' תנאי מפורש בשעת השכירות מכיון שהוא נגד המנהג, והפועלים יכולים לטעון שמשטים היו בבעה"ב כדי שיקחם לעבודה ודעתם היה על מנהג המדינה, ועיין גם בעמודי ירושלים בירושלמי ב"מ שם דפוס ווילנא מה שמביא בשם המכילתא וביאור בירורי המדות ע"ש.

וגם אולי יש ליישב דברי הרי"ף והרמב"ם ולומר שלכן השמיטו כל זה, משום דבירושלמי על משנה זו איתא: אמר רב הושעיה זאת אומרת המנהג מבטל את ההלכה, א"ר אימי כל המוציא מחבירו עליו להביא ראיה חוץ מזו, וי"ל שהרי"ף והרמב"ם היו מפרשים, שההבדל בין רב הושעיה לבין ר' אימי הוא בזה, דרב הושעיה ס"ל דמדקתני במתני' סתם השוכר את הפועלים ואמר להן וכו' אינו יכול לכופן, משמע שאינו יכול לכופן אפ' אם התנה מפורש בשעה ששכרו, ולכן מדייק מזה שהמנהג מבטל את ההלכה. ...

(ד) הפועלים או ארגוניהם, יש ביכלתם בהשתתפות חבר עיר, להתנות זה על זה שלא ליכנס בגבול עבודת חבריהם במקרה של סכסוך בינם לבין מעבידיהם על קיום תנאים שנעשו או שעושים למנהג המדינה. ולהטיל גם עונשים בכל מה שירצו וימצאו לנחוץ על מפירי התנאי.

(ה) במקרים כאלו שהפועל בטוח בהחלט בצדקתו על עבירה מצד בעה"ב על תנאי העבודה שקבעו ונעשו למנהג המדינה, יכול הפועל לעשות דין לעצמו בהתאם לקנס שקבעו במקרה כזה ממוני העיר, כנפסק ברמב"ם (פ"ב מה' סנהדרין הי"ב) שיש לאדם לעשות דין לעצמו אם יש בידו כח הואיל וכדת וכהלכה הוא עושה אינו חייב לטרוח ולבוא לבי"ד וכו', וכן בשו"ע חו"מ סי' ד'. זהו הנלפענ"ד בעה"ת בבירור בעיא קשה ומסובכת זו. והנני בכבוד רב ובידידות מרובה. אליעזר יהודא וולדינברג.

דינא דמלכותא דינא

10) תלמוד בבלי מסכת גיטין דף י עמוד ב

מתני'. כל השטרות העולים בערכאות של עובדי כוכבים, אע"פ שחותמיהם עובדי כוכבים - כשירים, חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים; ר"ש אומר: אף אלו כשירין לא הוזכרו אלא בזמן שנעשו בהדיוט.

גמ'. קא פסיק ותני, לא שנא מכר ל"ש מתנה; בשלמא מכר, מכי יהיב זוזי קמייהו הוא דקנה, ושטרא ראיא בעלמא הוא, דאי לא יהיב זוזי קמייהו, לא הוו מרעי נפשייהו וכתבין ליה שטרא, אלא מתנה במאי קא קני? לאו בהאי שטרא, והאי שטרא חספא בעלמא הוא! אמר שמואל: דינא דמלכותא דינא.

(11)

שולחן ערוך חושן משפט סימן שסט סעיף יא > Limited

וכן מלך שגזר שכל מי שיתן מס הקצוב על האיש ישמעבד בזה שלא נתן, ובא ישראל ונתן המס שעל ישראל זה העני, הרי זה עובד בו יותר מדאי, שדין המלך דין, אבל אינו עובד בו כעבד. הגה: ישראל שהיה חייב לעובד כוכבים, והעובד כוכבים מכר השטר לישראל, אע"פ שאסור לדון עם ישראל חבירו בפני עובד כוכבים, ואע"פ שבא מכח עובד כוכבים, מכל מקום דייני ישראל יפסקו לישראל זה מה שהיה העובד כוכבים מרויח לפני דייני עובד כוכבים, הואיל וישראל זה בא מכחו הרי הוא כמוהו בכל מה שהיה יכול לזכות לפני דייני עובדי כוכבים שהוא דינא דמלכותא (תשובת הרא"ש כלל י"ח סי' א' וכן"ל ס"ס כ"ו). הנושא אשה במקום שדנין בדיני עובדי כוכבים, ומתה אשתו, לא יוכל אבי אשתו או שאר יורשיה לומר: כל הנושא אשה על דעת המנהג הוא נושא ונדון הדבר בדיני עובדי כוכבים דאם מתה יורשה בעלה או כדומה לזה, וליכא בזה משום דינא דמלכותא (ב"י בסימן כ"ו בשם תשובת הרשב"א), דלא אמרינן דינא דמלכותא אלא בדבר שיש בו הנאה למלך או שהוא לתקנת בני המדינה, אבל לא שידונו בדיני עובדי כוכבים, דאם כן בטלו כל דיני ישראל (מהרי"ק שורש קפ"ח/קפ"ז).

12) שולחן ערוך חושן משפט סימן שסט סעיף ח

וכן מלך שכעס על אחד מעבדיו ושמשיו מבני המדינה ולקח שדהו או חצירו, אינו גזל, ומותר ליהנות בה; והלוקחה מהמלך הרי היא שלו, ואין הבעלים מוציאין אותה מידו. אבל מלך שלקח שדה או חצר של אחד מבני המדינה שלא בדינים שחקק, הרי זה גזלן, והלוקח ממנו מוציאין הבעלים מידו. כללו של דבר, כל דין שיחקוק אותו המלך לכל ולא יהיה לאדם אחד בפני עצמו, אינו גזל; וכל שיקח מאיש זה בלבד, שלא כדת הידוע לכל,

אלא חמס את זה, הרי זה גזל. הגה: ואם המלך חקק לבעל אומנות אחד, כגון שחקק למלוה בריבית איזה דבר, י"א דלא אמרינן ביה דינא דמלכותא דינא, הואיל ואינו חקוק לכל (מהרי"ק שורש ס"ו). י"א דלא אמרינן דינא דמלכותא דינא אלא במסים ומכסים התלויים בקרקע, כי המלך גוזר שלא ידורו בארצו כי אם בדרך זה, אבל בשאר דברים, לא (הרא"ש פ' ד' נדרים בשם הר"מ ומרדכי פרק הגזול בתרא). ויש חולקין וסבירא להו דאמרינן בכל דבר דינא דמלכותא דינא (מרדכי שם בשם התוס' ות"ה סי' ש"ט), ולכן המלוה על המשכון יכול למכרו אחר שנה, הואיל וכן דינא דמלכותא (שם בשם ר"י בר פריץ); וכן הוא עיקר, וכמו שנתבאר לעיל סימן שנ"ו סעיף ז'.

13) שו"ת אגרות משה חושן משפט ח"ב סימן סב

בענין חברה שפשטה את הרגל וקדם אחד וגבה שלא כפי דינא דמלכותא.

י"ט אדר השני תשל"ח. מע"כ ידידי הרה"ג מוהר"ר דניאל ליווי שליט"א רב ואב"ד בציריך במדינת שווייץ..

הנה בעצם דינא דמלכותא הא פליגי רבותינו הראשונים והובא גם ברמ"א /חו"מ/ סימן שס"ט סעי' ח'. ופסק הרמ"א שם דאמרינן בכל דבר דינא דמלכותא דינא, ומש"כ הרמ"א בסוף סעי' י"א שם דלא אמרינן דד"מ = דדינא דמלכותא = דינא אלא בדבר שיש בו הנאה למלך או שהוא לתקנת בני המדינה, עיין בסמ"ע ס"ק כ"א שאין כוונת הרמ"א בסעי' ח' בכל דבר ממש הוא דחוק ולא משמע כן בד"מ (ופלא שהסמ"ע אדרבה מוכיח מהד"מ וצ"ע). אבל נראה דודאי אף להסוברין דד"מ בכל דבר היינו מה שנקבע מדד"מ בדיני קנינים ותשלומי הלוואות מהנכסים שהוא חסרון להמלכות שיהיה חלוקי דינים בין אינשי לאינשי שמזה אפשר לבא לידי קנאה ותחרות ומריבות ואף שלא שייך זה לכאורה אלא בדיני שופטי המלך והמדינה מ"מ אולי יחוש המלך גם לזה שלא יהיו שופטים אחרים דנין באופן אחר שג"כ אפשר יבא לערער על דיני המלכות, אבל בעינינו שלא שייך זה כגון בירושת הבת עם הבן שאין זה ענין מדיני כל כך דהרבה אינשי מורישים כרצונם וכן בנזקי בהמה שהתורה חייבה שאף אם הם פטרי לא שייך זה לדד"מ וכן חיובי שומרין ודיני שכנים ושלוחים ליכא בזה דד"מ דינא, וכן בדינים שבין איש לאשתו שג"כ אינו ענין מדיני ויכולה כל משפחה להתנהג כרצונה שלא שייך זה למלך ולא לתקנת בני המדינה. וזהו כוונת הרמ"א ס"ס י"א לפרש הכל דבר שבסעי' ח'.

ולפ"ז הדינים שקבעה המלוכה לאם אחד ירד מנכסיו ואין בכחו לנהל עסק שלו שקורין פשיטת רגל (בענקראט) והוא בע"ח להרבה אנשים, שימנו ועד של ג' אנשים לחלק המעות בעין וכל הנכסים לכל בע"ח לפי סך המעות שחייבין לו ואסור לשום בע"ח לתפוס בעצמו הוא מהדינים שנוגע לכל אנשי המדינה וממילא הוי בזה לפסק הרמ"א דד"מ, וכ"ש כשהוא חברת מניות גדולה (קארפארייטאן) שאפשר שנוגע זה גם לאינם יהודים. ודין זה הוא כן בדיני התורה לישראל כשיודעין ב"ד שאחד יש לו הרבה חובות אין להם להניח לשום בע"ח לתפוס אלא צריך לחלק לכל בע"ח כפי סך המעות שחייב לו

.....ולכן למעשה בהעובדא שראובן שחייבת לו החברה ס"ב אלף שנתנו לו המנהלים (דירעקטארן) ל"ו אלף לפרעון חובו תלוי אם כבר נעשה פשיטת הרגל והיה אסור למנהלים לישא וליתן ולעשות בדעת עצמן מצד דיני המדינה ושלא כדין המדינה עשו מה שנתנו לראובן ל"ו אלף עבור חובו מחמת שרצו להטיב לו, צריך להחזיר מה שקבל משם להקופה שתחת הועד לתשלומי החובות כדיני המדינה, ואם עדיין לא נעשה פשיטת הרגל והמנהלים נשאו ונתנו כדין, אך ראובן חשש שמא יחליטו לעשות פשיטת הרגל והקדים לתבוע ונתנו לו הרי עשה כדין ואינו צריך להחזיר אף אם חזרו בהם.

והנני ידידו מברכו בחג כשר ושמח, משה פיינשטיין.